

preuzimanje fleksibilnije i šire definicije pojma nasilja, one koja osim vidljivog, "standardiziranog" nasilja uključuje i mekše oblike koji se javljaju zbog ekonomske dominacije, političke manipulacije ili kulturne deprivacije društveno marginaliziranih skupina.

Važni su akteri sportskog polja poput transnacionalnih korporacija, medijskih giganta ili vodećih farmaceutskih industrija stoga ovdje prikazani u devijantnom svjetlu, a problematiziranjem njihove uloge dovele su se u pitanje neke kolokvijalno prihvaćene premise o funkcionalnosti sporta i njegovoj pozitivnoj ulozi na svim razinama – školskoj, rekreativnoj i vrhunskoj. Vrhunski je sport u globaliziranom svijetu, baš naprotiv, osobito pogodan za borbu oko novca, rezultata i slave te sukobe oko značenja unutar nepreglednih igara moći.

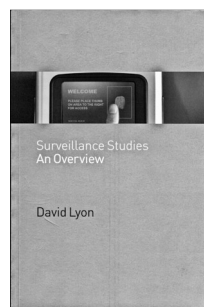
Ozljede, nesreće, doping, proračunske nejednakosti, korupcija, iskrivljene medijske slike, homofobija i sl. – simptomi su ozbiljne bolesti suvremenog sporta u Europi, a kad su već učinjeni propusti u prevenciji takovrsnog nasilja nad sportašima i sportom u cjelini, ostaje pokušati djelovati kurativno. Autorska je trojka i u uvodu i u zaključku čvrsto na poziciji vjere u neupitne vrijednosti sporta i u potrebitost njegova postavljanja na zdrave osnove – "Ne sudi se, dakle, sportu, nego onomu što od njega ljudi čine ili žele učiniti" – što ovu knjigu nedvojbeno svrstava u kategoriju znanstvenih djela s porukom, no to samo po sebi ne mora nužno biti ni dobro niti loše.

Naime, protkanost raznorodnim primjerima i dijagnostičke dionice čine *Sport i nasilje u Europi* zanimljivim i korisnim štivom, ali poznavatelji onoga dijela opusa Srđana Vrcana koji pripada sociologiji sporta s pravom će biti pomalo razočarani teorijskom podlogom pojedinih poglavlja ove knjige. Bodin, Robène i Héas zaslužuju pohvale za ponuđene uvide u širinu i rasprostranjenost problema simbioze sporta i nasilja u Europi, dok su dubinu problema ipak samo naznačili, ne i zaronili u nju.

Ozren BITI

David Lyon, *Surveillance Studies, An Overview*,

Polity Press, Cambridge 2007., 243 str.

Bez obzira na to pristajemo li suvremeno društvo pomalo paranoidno etiketirati "društvom nadzora", nema dvojbe da se posljednja dva-tri desetljeća, a onda posebno posljednjih nekoliko godina, nadzor u društvu osjeća sve konkretnije i intenzivnije. Shodno tomu u istom se razdoblju razvijaju i profiliraju studiji nadzora kao odgovor na tumačenje novih fenomena kontrole, nadziranja i discipliniranja povezanih s tehnologizacijom, informatizacijom i digitalizacijom kulture i društva. Imaju li se na umu različite prakse nadgledanja drugih s nekom svrhom, nadzor je zapravo star koliko i ljudska povijest. No, danas svjedočimo tomu da se nadzor, koji je nekad postojao samo u određenim segmentima života, odjednom širi po svim područjima svakodnevnog života, premda se ne manifestira uvijek jednako i istim intenzitetom.

Fokusirano, sustavno i rutinsko obraćanje pozornosti osobnim detaljima radi utjecanja, upravljanja, zaštite ili usmjeravanja, na neki nas način sve zahvaća, bili gledatelji ili gledani, pratitelji ili praćeni. Upravo je zato neka temeljna ideja *Studija nadzora* podvući se pod velike

teorije discipline i kontrole te prepoznati stvarne manifestacije nadzora nad ljudima u svakodnevnom praksama. Pa ipak, nije dovoljno ustanoviti gdje se nadzor događa, nego treba objasniti i zašto se toliko širi, što stoji iza njega i tko je uključen. Stoga je posve razumljiva multidisciplinarnost današnjih studija nadzora, baš kao i nešto naglašenija uloga sociologije, ponajviše zahvaljujući njezinoj ambivalentnosti koja je postavlja između nadziratelja i nadziranoga.

Sociolog David Lyon, rodnom iz Škotske, a zaposlen na Queen's University u Kanadi, još se prije dvadesetak godina u svojem znanstvenoistraživačkom radu opredijelio za proučavanje nadzora te je do danas napisao više studija i uredio više zbornika posvećenih tom fenomenu. Uz to je i jedan od pokretača i urednika *online* časopisa *Surveillance and Society*, u kojem se tematiziraju studiji nadzora. Time se počeo baviti 1988. knjigom *The Information Society: Issues and Illusions*, nastavio 1994. studijom *The Electronic Eye: The Rise of Surveillance Society* te 2001. naslovom *Surveillance Society: Monitoring Everyday Life*, a 2003. je objavio i knjigu *Surveillance after September 11*. U svojoj je najnovijoj samostalnoj knjizi *Surveillance Studies: An Overview* (2007.) odlučio ponuditi vrlo ambiciozan pregled studija nadzora, koji je podijelio u tri veće cjeline – Gledišta, Viđenje i Vidljivost – te uokvirio s jedne strane nipošto protokolarnim uvodom, a s druge vrlo korisnim rječnikom u kojem su objašnjeni svi ključni pojmovi iz tog područja te uputama za daljnje čitanje.

U prvoj od triju cjelina autor definira pojam nadzora, prepoznaje ključna područja nadzora i teorijski zacrtava predmet istraživanja. Pritom se poziva na klasike poput Marxa, Webera, Pareta i Moscea, diskutira s Orwellom te kontekstualizira Giddensov doprinos toj temi. Središnji je dio knjige posvećen razlaganju i raspravljanju sustava nadzora. Autor upućuje na principe organizacije nadzora kroz povijest, potom organizacije suvremenog nadzora, tumači prostorna obilježja nadzora, a zatim i mobilnost tijela, identiteta i podataka. Ovoga se puta oslanja na Goffmannovu teoriju interakcije, konfrontira Foucaultovo disciplinarno društvo i Deleuzeovo društvo kontrole te analizira zapažanja Nikolasa Rosea i Emanuela Castellsa. U trećoj cjelini knjige David Lyon razmatra kategoriju vidljivosti krećući od ideje panoptikuma prema ideji sinoptikuma te analizirajući u tu svrhu popularnu kulturu i masovne medije. Isto tako objašnjava tehnike i svrhu prikupljanja podataka te funkcioniranje baza podataka, a naposljetku raspravlja o transparentnosti kao vodilji novih politika nadziranja. Ne zaobilazi niti fenomen *Big Brother*, što opet u argumentaciju uvlači Orwella, a uz njega i Kafku, a kao zastupnika ideje fluidne potrošačke kulture u kojoj represiju odmjenuje zavođenje odabire Zygmunta Baumana.

Sva važna mjesta Lyon detaljno elaborira služeći se recentnim referencama, ali ne ustručavajući se istodobno biti i autoreferencijalan te zastajkivati u argumentaciji koliko je to nužno. U tome smislu ide na ruku čitateljima koliko mu to žanr pregleda nalaže, ali pritom jasno demonstrira suvereno vladanje materijom i jasno daje do znanja koliko mu je bogat opus o toj temi znan. Iz pozicije autoriteta, a opet ne previše nametljivo, autor se istodobno upušta u objašnjenja i u polemike, balansirajući između problematiziranja nadzora i problematiziranja studija nadzora.

Na koncu, moglo bi se zaključiti kako način na koji je ova knjiga strukturirana baš i ne ispunjava sva očekivanja koja bi čitatelj mogao imati od nečega što figurira kao pregled studija nadzora. *Surveillance Studies: An Overview* (2007.), naime, istodobno funkcionira i kao svojevrsan uvod u područje, ali i kao mnogo više od toga. Sadržaj knjige ne samo da potvrđuje nego zapravo i utvrđuje kompleksnost i provokativnost predmeta, nedvojbeno pokazujući zašto je uz neke druge važne autore/ice suvremene teorije nadzora poput Garryja T. Marxa, Kirstie Ball ili Marka Andrejevica ime Davida Lyona jednostavno nezaobilazno u svakom znanstvenom promišljanju nadzora i diskutanju studija nadzora.

Ozren BITI